

Kisteleki Károly Dienes Istvánnak, Március 18.

Tisztelt Professor Asszony, Tisztelt Professor Úr!

Csatoltan küldöm Salat Levente külső tagi székfoglaló előadásának meghívóját.
Üdvözlettel

dr. KISTELEKI Károly

Dienes István Kisteleki Károlynak, Március 20.

Tisztelt Professor úr,

köszönettel vettem meghívóját.

Sajnos, Salat doktor úr székfoglalójának már a címével sem értek egyet, azt tévesnek tartom. A világ ugyanis szerintem nincs kulturálisan megosztva, nem megosztott, hanem sokszínű. A megoszt a magyar nyelvben ugyanis agentív ige, valaki szándékosan, de legalábbis egész személyében teszi azt, amit tesz, megoszt valamit, ami eredetileg egy volt (v.ö. MNYÉSZ Akadémiai Kiadó). Ezzel szemben a világ kultúrái nem azért különböznek, mert valaki, valakik megosztották a hajdan egységes emberiséget, hanem az emberek, életmódjuk sokfélesége természetes folyamatok eredménye, amelybe - természetesen - beletartoznak háborúk, népvándorlás és mindaz, amit történész kollégáink leírnak.

A sokszínűség, és különbözőség mesterséges megosztottságkénti felfogásának forrása lehet idealisztikus - bár irreális - egy homogén emberiséget célnak és értéknek tételező gondolkodásmód, vagy sanda, nagyon is érdekelt globalizálás. Sajnos, például az Unió nyelvpolitikájában, e kettő nehezen különböztethető meg egymástól. Azon a téren Európa sajnálatos nyelvi megosztottságáról szokás értekezni, illetve ez ellen cselekedni, bár Európa sosem volt nyelvileg egységes, amit azután valaki, valakik megosztottak volna.

Úgy gondolom, hogy akadémiai szinten nem engedhető meg az ilyen mértékű nyelvi és gondolati pongyolaság, különösen nem egy politikailag jelentős és egész nemzetünket érintő témában. És különösen, miután a nyelvhasználat egy egészen félrevezető szemléletmód nyilvánul meg, még ha e tudománytalan szemlélet a bibliai Bábelig visszavezethető is.

Furcsállom, hogy mindez eddig még senkinek sem szúrt szemet a magas tudományos testületekben.

Üdvözlettel

Dienes István

Salat Levente Dienes Istvánnak és Kisteleki Károlynak, Március 20.

Tisztelt Dienes István!

Köszönöm, hogy kitüntet figyelmével, és hogy megosztotta velem - a MTA Titkárságának szíves közvetítésével - az előadásom címével kapcsolatos gondolatait. Állításának egy jelentős részével akár egyet is lehet érteni, egészen addig, amíg valakinek eszébe nem jut feltenni a kérdést: vajon mire vonatkoztatva, minek az összefüggésében kerül alkalmazásra a tervezett előadásban az Ön által kifogásolt fogalom?

Gondolom, nem mondok újat Önnek azzal, hogy világunk igen sokrétű és összetett, és ugyanaz a jelenség olykor nagyon eltérő arcát fedi fel a kutatók előtt, amikor azok különböző tudományterületek apparátusával közelednek feléje. Az én szakterületem a politikatudomány, azon belül egy etnopolitika néven emlegetett ágazati diszciplína kérdései foglalkoztatnak. A megközelítés szempontjából a vizsgálati egység a politikai közösség, ami alatt politikailag megszervezett emberek közösségét szokták érteni. A politikai megszervezettség legfőbb ismérve a hatalmi monopólium létrejötte, ami alternatívátlanul látszó közös jellemzője a politikai közösségek hosszú történetének a történelem kódéba vesző kezdetektől napjainkig.

Tervezett előadásomban a politikai közösségek kulturális megosztottságáról lesz szó. Azt, hogy milyen értelemben használom a "kulturális" kifejezést, ki fogom fejteni az előadás bevezetőjében, itt most csak röviden annyit, hogy azt az etnicitás, nyelv, vallás és jogi hagyományok empirikusan azonosítható jelenségeinek a keretfogalmaként fogom föl. Ha a világ kulturális megosztottságának a tekintetében, amiről Ön beszél az üzenetében, többé-kevésbé elfogadhatóak az állításai, a politikai közösségek tekintetében - amiről én készülök beszélni - a helyzet gyökeresen más. A helyzet az ugyanis, hogy a politikai közösségek kulturális megosztottságának egyre több kutató által elismert és vizsgált jelensége azt domborítja ki, hogy a világ politikai közösségeinek túlnyomó többségében - a hatalmi monopólium logikájából következően - kisebb-nagyobb társadalomrészek szorulnak ki a politikai hatalomból, vagy marginalizálódnak gazdasági és kulturális szempontból, annak következtében, hogy a domináns többségtől eltérő etnikai, nyelvi, vallási vagy jogi hagyományokban megnyilvánuló identitásjegyek révén azonosítható társadalmi kategóriákhoz tartoznak. A megosztottság fogalom használatát az indokolja, hogy a hatalomból - és implicit módon: az állam erőforrásainak elosztásából - való kiszorítottság nem időleges és nem véletlenszerű az említett társadalmi kategóriákhoz való tartozás ismérve szempontjából, hanem igen gyakran a politikai berendezkedés állandósuló strukturális jellemzője. A jelenség elterjedtségét bizonyítja, hogy ma már széles körben használt mérőszámok - frakcionalizáció, polarizáció, szegregáció, stb. - segítségével alkothatunk képet arról, hogy milyen mértékben megosztottak - kulturális, azaz etnikai, nyelvi és vallási szempontból - a világ politikai közösségei.

Ha az Ön fogalmait használva próbálnám megfogalmazni megközelítem lényegét, akkor azt kellene mondanom, hogy a kulturális szokszínűség jelenségén belül engem annak az az összetevője foglalkoztat, amelynek politikai következményei vannak, akár abban az értelemben, hogy konfliktusokat eredményez és tart fenn huzamosan, akár abban az értelemben, hogy a megosztottság intézményesítésével, annak alapvető politikai intézményekben való tükröztetésével próbálják elejét venni a konfliktusnak. Gondolom egyértelmű, hogy a megosztottság kifejezés használata egyik vonatkozásban sem indokolatlan.

Engedje meg végül, hogy jelezzem: az akadémiai világ általam eddig megtapasztalt szokásrendjével nehezen összeegyeztethetőnek találom, hogy ennyire súlyosan elmarasztaló ítéletet fogalmazzunk meg egy címben szereplő fogalom láttán, anélkül, hogy tudnánk, milyen értelemmel, milyen empirikus tartalommal tölti majd meg az illető fogalmat az előadás. Nem tudom, hogy levele alapján ítélve remélhetem-e, hogy kíváncsi lesz előadásom részleteire, és eljön azt meghallgatni. Tekintettel arra, hogy az általam vizsgált kérdések igen sok problémát vetnek fel, biztosra vehető, hogy nem fogunk minden részlet tekintetében egyetérteni. Azt azonban remélem, hogy amennyiben lesz türelme végigkövetni gondolatmenetemet, abban nem fog a tudományosság követelményeivel összeegyeztethetetlen kivetnivalókat találni.

Tisztelettel,

Salat Levente

Dienes István Salat Leventének és Kisteleki Károlynak Március 21.

Tisztelt Doktor úr,

Igazán köszönöm, hogy megkísérelte megvilágítani azt a kontextust, amelyben a "megoszt" kifejezést használja. Meg kell, hogy valljam, számomra, aki nem foglalkozik etnopolitikával, "az emberek politikailag megszervezett közössége" igen sok jelentésű kifejezés és így alkalmatlan arra, hogy segítségével a témát tovább gondoljam. Politikailag szervezett közösség - szavankénti értelmezés szerint - ugyanis lehet egy párt tagsága, egy párt szimpatizánsai, egy vélemény-, vagy szavazóközösség, az állam által szervezett olyan közösség, mint a Hazafias Népfront volt anno, az Ukrajnában Oroszország vagy az Unió által szervezett felforgató csoportok és sok más, esetleg egy állam népessége, vagy valamely államalkotó eleme. Általában az általam épp most említett közösségek sem valakinek valamely megosztó célú emberi tevékenysége eredményeképpen jönnek létre: a pártszervezés/fenntartás, az államszervezés/fenntartás stb. célja nem a megosztás, hanem támogatók gyűjtése, közös érdekképviselet, hatalomgyakorlás stb.

Levelének olvasta után is úgy vélem, hogy kétségtelen és verifikálható tény, hogy Ön a "megoszt" kifejezést a Magyar Nyelv Értelmező Szótárával ellentétes értelemben használja. A probléma nem az én szóhasználatommal van, én a szavakat a szótár szerinti értelemben használom, és csupán azt szeretném, ha nem történe kísérlet egy világos köznyelvi szó a magyar nyelvi közösségben elfogadott jelentésétől eltérő jelentésben való használatára, vagy a szó téves használatával tévképzetek ébresztésére vagy fenntartására.

A tudományos szabadság - véleményem szerint - nem korlátok nélkül való. Szintén véleményem szerint egy székfoglaló sem adhat jogot annak aki tartja, hogy tévesen tematizáljon valamit: egy fogalmat nem lehet akármivel megtölteni, sőt a

köznapi fogalmakat eleve nem lehet megtölteni, azok ugyanis bennünk első néhány életévünk során bonyolult kognitív mechanizmusok révén spontán alakulnak ki és maradnak fenn.

Ha az a fogalomrendszer, amelyben az elemző a jelenségeket megragadja homályos, vagy amikor a szavakat a köznyelvitől igen jelentősen eltérő jelentéssel használja, igen csak megnehezíti, ha nem teszi lehetetlenné saját feladatának megoldását. Egy agentív ige használata olyan esetben, amikor nincs ágens, súlyos hiba, mert azt sugallja, hogy van ágens, egészen félreviszi a gondolkodást.

Az Ön által vizsgált politikai közösséget, Szlovákia népességét a szlovák állam szervei nem megosztják, nem ez a céljuk, ez a cél értelmetlen is lenne, tehát nincs ágens. Ezzel szemben a magyarokat és esetleg más nemzetiségeket - mint ön is írja - saját érdekükben, vagy a szlovákság érdekében kiszorítják, háttérbe szorítják stb. Ennek a tevékenységnek van ágense, vannak ágensei és azt/azokat még ennél pontosabban meg is lehet nevezni. A szlovák állam bizony nem megoszt, célja nem a megosztás, hanem akadályozza a magyarság nemzetiségként, a magyar nemzet részeként történő életét, egyszerűen asszimilál, s erre számos eszközt vet be, amelyekkel egyenként és konkrétan kellene foglalkozni, általános elmélkedés helyett. Ilyenek voltak a területi átszervezés, a regionális fejlesztéspolitikai és településfejlesztési eszközök, az állampolgársági törvény és számos más.

Az ön, nyilván a nyugati normák szerint elismerten tudományos, etnopolitikai megközelítéséről az a - nem alapos, bizonyított és tudományos - benyomásom, hogy olyan túláltalánosított megfogalmazásban mutatja be egyes utódállamok nemzetiségi politikáját, amely tudományos terminológiájával inkább elfedi a konkrét, a gazdag természetes köznapi nyelven világosan és részleteiben leírható jelenségeket, mint feltárja és így alkalmatlan a politikai cselekvésre, vagy annak háttérének biztosítására.

Elismerem, hogy az akadémiai világ mindkettőnk által megismert szokásrendjébe levelem nehezen illeszthető bele. De mégis - tudományról lévén szó - talán inkább az igazsággal kellene foglalkoznunk, amely - véleményem szerint előbbre való a közép-európai akadémiai társadalomtudományi szokásrendnél. Különösen, ha nemzetünk szempontjából fontos kérdéstről van szó.

Tisztelettel

Dienes István

Salat Levente Dienes Istvánnak és Kisteleki Károlynak, március 22.

Tisztelt Dienes István!

Köszönöm választát. Hálás vagyok Önnek azért, hogy kitartó érvelése alkalmat kínál számomra álláspontom néhány további elemének a megvilágítására azokkal a kifogásokkal kapcsolatosan, amelyeket az általam preferált fogalomhasználat ellen felhoz. A kérdést értelemszerűen nem áll módomban minden részletében kimeríteni, a soron következőkben be kell értenem néhány kiragadott hivatkozással, illetve néhány bonyolultabb összefüggés rövidre fogott ismertetésével. Az alábbiakban az Ön által érintett kérdések sorrendjét fogom követni.

1. A politikai közösség fogalma a politikatudományi szakirodalomban egy *terminus technicus*, amely – egy uralkodónak számító, mindazonáltal nem vitán felüli elgondolás szerint – a társadalmi szerződés által a természeti állapotból kivezetett emberi közösségek sajátzerúségeit próbálja megragadni. A társadalmi szerződés által létrehozott hatalmi monopólium (amelyet korábbi levelemben emlegettem, azt remélvén, hogy ezzel világossá teszem, milyen szellemi hagyományokba illeszkedik a megközelítés) olyan alternatívátlanul látszó szükségyszerűsége az emberi lények társas együttélésének, hogy az mai napig meghatározza a modern politikai közösségek működésének alapelveit: Max Weber máig érvényesnek tartott meghatározása szerint „az állam a legitim erőszak monopóliuma”. Annak kifejtése, hogy mindennek milyen jelentősége van a magam megközelítése szempontjából, hosszúra nyúlna, ezért szíves engedelmével itt most csak annyit jelzek röviden, hogy a hatalmi monopólium a korai politikai közösségek esetében az uralkodó életformára, vallásra és világméretre, az együttélés szabályaira vonatkozó – mai fogalommal élve: kulturális – kizárólagosságot is eredményezett, ami hosszú távon ahhoz a meggyőződéshez vezetett el, hogy a jó politikai közösség homogén etnikai, nyelvi és vallási – egyszerűen kulturális – szempontból. Ez a gondolat rendkívül érdekes módon, bűvőpatakszerűen vonul végig a politikai eszmetörténeten Arisztotelésztől kezdve Johannes Althusius-on át John Stuart Mill-ig (a történet nyilván bonyolultabb és több tekintetben árnyalásra, további magyarázatra szorul, itt most csak azért szorítottam a hivatkozott szerzők megemlítésére, mert az általuk jegyzett művekben igen markáns formában jelentkezik az említett gondolat – szükség esetén álllok rendelkezésére a megfelelő hivatkozásokkal, illetve szövegrészekkel). A megosztottság általam vizsgált jelensége ennek a hagyománynak a politikai következményeit összesíti egy olyan világban, amelyben a politikai közösségek döntő többsége nem felel meg a homogenitás normatív előírásának.

2. Az Ön által felhozott példák – noha, mint láttuk az imént, nem arra vonatkoznak, amiről az inkriminált című előadás szólni fog – kiváló alkalmat szolgáltatnak arra, hogy egy nagy tekintélyű szerzőre hivatkozva világítsak rá gondolatmenten egyik központi elemének az elhibázottságára. Azt írja, hogy „az általam épp most említett közösségek sem valakinek valamely megosztó célú emberi tevékenysége eredményeképpen jönnek létre: a pártszervezés/fenntartás, az államszervezés/fenntartás stb. célja nem a megosztás, hanem támogatók gyűjtése, közös érdekképviselet, hatalomgyakorlás stb.” Carl Schmitt – akire hivatkozva minden alkalommal emlékeztetnünk kell magunkat, hogy „a XX. század sötét géniuszaként” is szokták emlegetni – azt írja egy referencia értékűnek tartott művében, hogy a politika természete az ambivalencia, abban az értelemben, hogy az egyszerre **megoszt** és **összeköt**: összeköti azokat, akik egy párt, állam, politikai közösség, stb. tagjai, és **megosztja** azokat, akik különböző pártokhoz, államokhoz, politikai közösségekhez, stb. tartoznak (erre vonatkozik a híres barát–ellenség fogalom pár, aminek érvényességét és alkalmazhatóságát természetesen a megfelelő körültekintéssel kell kezelni).

3. Nem tartom magam kellőképpen felkészültnek arra, hogy nyelvészeti vitába bocsátkozzam Önnel. Én a magyar nyelvnek igen nagy tisztelője vagyok, és erőmhöz képest törekszem arra, hogy minél szabatosabban és pontosabban használjam ezt a csodálatos nyelvet mind szóban,

mind írásban. Az eredmény – értelemszerűen – sokszor elmarad várakozásaim mögött, ezért az ilyen jellegű kritikákra érzékeny és fogékony vagyok. Nem hiszem mindazonáltal, hogy tudományos szempontból indokolt és célszerű lenne a sajátos kontextusokat létrehozó és azokon belül specifikus értelmi mezőkkel operáló tudományos nyelvezeten számon kérni a szavak szótári értelmét, vagy – ami még meglepőbb – egy „köznyelvi szó a magyar nyelvi közösségben elfogadott jelentését”. Amennyiben megpróbál kitekinteni ennek a kettőnk közötti vitának a kontextusából, gondolom számos példát fog találni arra, hogy a köznyelvi kifejezések miként tesznek szert járulékos jelentés-dimenziókra a tudományos szóhasználatban való elterjedésük eredményeképpen.

4. Nem tudom, mi alapján gondolja úgy, hogy “A kulturális megosztottság kezelésének politikai eszközei a világban” cím fogalomhasználata rászolgál azokra az elmarasztaló érvekre, amelyeket vele szemben Ön felvonultat. A “megosztottság” kifejezés egy állapotra utal, amely nem csak a “megoszt” agentív ige főnévi származéka lehet: az illető állapot származhat a “megosztódik” non-agentív intranszitiv igéből is. Az amit Ön ír levelében – “Egy agentív ige használata olyan esetben, amikor nincs ágens, súlyos hiba, mert azt sugallja, hogy van ágens, egészen félreviszi a gondolkodást” – egyszerűen értelmezhetetlen, hiszen a kifogásolt címben egyfelől nincs ige, másfelől az igének, amiből az inkriminált főnév származik, mint láttuk, van non-agentív változata is.

5. Az egyébként, hogy a megosztottság állapotában található politikai közösségek esetében van-e ágens, vagy sem, egy valóban érdekes kérdés. Ezzel kapcsolatosan – időszűke okán – most csak két példát ajánlanék röviden a figyelmébe:

5.1. Idemácsolom angol eredetiben John Stuart Mill jeles szerző néhány következtetését a politikai közösség megosztottságának várható következményeivel kapcsolatosan: “(...)free institutions are next to impossible in a country made up of different nationalities. Among people without fellow-feeling, especially if they read and speak different languages, the united public opinion, necessary to the working of representative government, cannot exist (...) when there are either free institutions, or a desire for them, in any of the peoples artificially tied together, the interest of the government lies in an exactly opposite direction. It is then interested in keeping up and envenoming their antipathies; that they may be prevented from coalescing, and it may be enabled to use some of them as tools for the enslavement of others”. *Considerations on Representative Government*. In: John Stuart Mill: *On Liberty and Other Essays*, Oxford–New York: Oxford University Press, 1998, pp. 428, illetve 430.

5.2. Azok között a politikai eszközök között, amelyekre az Ön által kifogásolt cím utal és amelyekkel a tervezett előadás fog foglalkozni, kiemelt helyen szerepel az az eljárás, amelyet **hatalom-megosztás** néven szoktunk emlegetni. Több változata is létezik, ezek közül leggyakrabban a területi elvű hatalom-megosztást (ide tartoznak a föderatív berendezkedések, területi autonómiák és kantonális rendszerek), illetve a nem területi elvű változatokat (személyi elvű és funkcionális autonómiák) szokták emlegetni. Sajátos esete a hatalom-megosztásnak a konzociatív berendezkedés, amely mind területi elvű, mind nem területi elvű autonómia-formákat eredményezhet. A hatalom-megosztás végső soron a politikai közösség megosztottságára ad intézményes választ, és a politikai berendezkedés ilyen irányú átalakulásának természetesen minden esetben vannak ágensei.

6. Levelének aktuál- és nemzetpolitikai utalásaira most nem kívánok reagálni, mert az igazán messzire vezetne. Meggyőzni bizonyára nem fogom tudni ezzel a kijelentéssel, de biztosítani szeretném, hogy szó sincs arról, hogy egy nyugati megközelítés fogalmi keretét és

módszertanát arra próbálnám használni, hogy azok segítségével elfedjem “a konkrét, a gazdag természetes köznapi nyelven világosan és részleteiben leírható jelenségeket”, mint Ön írja, ahelyett, hogy azokat föltárnám, törekedvén “a politikai cselekvésre, vagy annak háttérének biztosítására”. Ellenkezőleg: éppen annak a felkutatására és kimutatására törekszem, ami kívül esik a mi nemzeti látóközünkön, de ennek ellenére van és megfontolandó, azzal a céllal, hogy eredményesebben tudjunk fellépni a ránk nézve hátrányos folyamatokkal.

7. Amikor előbbi levelemben az akadémiai világ szokásrendjére utaltam, elsősorban nem a társadalomtudományok közép-európai művelőinek a közösségére gondoltam, hanem arra, amit néhány amerikai egyetemen tapasztaltam. Elismétlem: a tudományos etikával összeegyeztethetetlennek érzem, hogy valaki egy előadást *ex ante*, a címe alapján, ilyen súlyosan elmarasztaljon anélkül, hogy tudná, hogy az miről fog szólni, hogyan határozza meg tárgyát, és milyen módon fog érvelni a címben jelzett jelenségeket illetően.

Abban a meggyőződésében, hogy “talán inkább az igazsággal kellene foglalkoznunk” egyrészt tudományfilozófiai és tudományelméleti olvasmányaim alapján, másrészt az engem foglalkoztató jelenségek tudományágazati besorolása következtében csak mértékkel és fenntartással tudom követni Önt, de szívesen állok majd elébe a vita folytatásának – pontosabban: az érdemi vitának – az előadás elhangzott vagy írott változata alapján.

Tisztelettel,

Salat Levente

Dienes István Salat Leventének és Kisteleki Károlynak, Március. 22.

Tisztelt Doktor úr,

Engedjen meg csupán néhány észrevételt melyeket levele számozását követve teszek:

1. Nem kifogást hozok az ön szóhasználatával szemben (és nem fogalomhasználatával szemben), hanem amellelt érvelek, hogy az helytelen, amint azt bizonyítom.

4. Ön szerint:

Nem tudom, mi alapján gondolja úgy, hogy “A kulturális megosztottság kezelésének politikai eszközei a világban” cím fogalomhasználatára rászolgál azokra az elmarasztaló érvekre, amelyeket vele szemben Ön felvonultat. A “megosztottság” kifejezés egy állapotra utal, amely nem csak a “megoszt” agentív ige főnévi származéka lehet: az illető állapot származhat a “megosztódik” non-agentív intranszitiv igéből is. Az amit Ön ír levelében – “Egy agentív ige használata olyan esetben, amikor nincs ágens, súlyos hiba, mert azt sugallja, hogy van ágens, egészen félreviszi a gondolkodást” – egyszerűen értelmetlen, hiszen a kifogásolt címben egyfelől nincs ige, másfelől az igének, amiből az inkriminált főnév származik, mint láttuk, van non-agentív változata is.

A megosztottság a megoszt igéből származik, a megosztódik (gyakrabban megoszlik) igéből a megosztódottság és a megoszlikből a megoszlottság. Ha valaminek az állapota

"megosztott", akkor *van oly, mely ezt az állapotot létrehozta*. Ha valaminek az állapota "megosztódott", akkor volt egy olyan folyamat, amely során ez az állapot az *alanytól önmagától jött létre*. Ha valaminek az állapota "megosztott" akkor ez az állapot egy *spontán folyamat eredményeképpen állt be*.

Az ön nyelvhasználatának az a hibája, hogy nem disztingvál, ezek között nem tesz különbséget, feltehetően, mert nem is érzékeli. Az, hogy e szavak jelentése különböző, éppen az igéikből (van nekik), vonzatkeretükből, argumentumaikból származtatható (Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia. Akadémiai Kiadó, Bp. Szerk Kiefer Ferenc, 1097 p.)

A hibás nyelvhasználat a címből önmagából is nyilvánvaló.

Jelzem még, hogy egy főnévnek nincs "változata", a fenti három nem változat, hanem három különböző teljes értékű szó, melyekhez különböző jelentés tapad. A "megosztottság" egyébként nem egy állapotra, hanem egy állapot fennállásának esetére vagy annak megesésére utal: vmi megosztottsága = Az, hogy/midőn/mikor vmi megosztott.

2. Természetesen az olyan metaforikus vagy esszéisztikus mondatokban, mint az Ön által idézett, bármi előfordulhat. Itt nyilvánvaló, hogy valójában "a" politika maga nem tesz semmit, sem nem oszt meg, sem nem köt össze, a szerző igen tömör formában számos aktorról, folyamatról stb. szól, amit persze hosszadalmasan és igen sokféleképpen lehetne kifejteni.

3. Örülök annak, hogy Önben nyelvünk tisztelőjét tisztelhetem. Sajnálatos, hogy a társadalomtudományok nem nyelvész művelői sokszor érzéketlenek a pontos nyelvhasználat, opreacionalizálható fogalmak iránt. Nem tudok megbarátkozni a szavak járulékos jelentés-dimenzióival, de az az érzésem, hogy ezen a szavak *jelölését* érti.

5.1. Nem találok azt az idézetrészt, amely megosztottságról szólna, csak a "made of"-ot találok, de megjegyzem, hogy az angolban - a fránya magyarral szöges ellentétben - számos olyan alternáló ige van, amely agentív és passzív értelemben egyaránt használatos, amint erre nyilván Ön is számos példát tud hozni.

Úgy vélem, hogy

Nem kívánok itt reflektálni munkássága érdemi részére, pontosabban arra, ami itt felszínre került, az etnopolitikára, Weberre vagy Millsre, mert ez az Ön szakterülete, amivel én nem szeretnék foglalkozni, másrészt úgy látom, szemléletmódja, világfelfogása már rögzült, külső észrevételekre kevésbé nyitott. Viszont javaslom, szíveskedjék a jövőben pontosabban fogalmazni. Ezzel eszmeccserénket lezártnak tekintem.

Tisztelettel

Dienes István

Salat Levente Dienes Istvánnak és Kisteleki Károlynak, Március 23

Tisztelt Dienes István!

Köszönöm az újabb levelet.

Köszönöm továbbá a morfológiai felvilágosítást. Készséggel elismerem, hogy valóban elkerülte a figyelmet az, hogy a „megosztottság” és a „megosztódottság” közötti különbség konzekvenciális lehet arra nézve, amit a kifogásolt cím kifejezni remélt. Úgy gondolom azonban, hogy ennek az Ön által kidomborított különbségnek nincs jelentősége az általam vizsgált jelenségek szempontjából: amint arra több szempontból próbáltam rávilágítani előző két levemben, a politikai közösségek – ágenst feltételező – *megosztottsága* intézményes válasz arra a bonyolult, és eredetét tekintve a legtöbb esetben kifürkészhetetlen *megosztódottságra*, amely az Ön logikája szerint ágens nélküli folyamat eredménye. Önnek ebben akár igaza is lehet, noha számos érv szól amellett, hogy az emberi beavatkozás nélkülinek feltételezett társadalompolitikai folyamatok igazi természete nehezebben ismerszik meg, mint ahogyan azt hajlamosak vagyunk feltételezni. Egyetlen példával próbálom megvilágítani ezt a problémát: az etnikai konfliktusokkal foglalkozó szakirodalomnak egyik érdekes meglátása szerint az első látásra mégoly primordiálisnak tűnő konfliktusokról is ki szokott derülni alaposabb vizsgálat eredményeként, hogy azok gyökereinél olyan szerződés-alapú berendezkedések fedezhetők fel, amelyek korábban képeseknek bizonyultak arra, hogy stabil intézményes kereteket biztosítsanak az együttélés számára, az elkerülhetetlennek bizonyuló konfliktus pedig arra vezethető vissza, hogy a különböző – legtöbbször demográfiai természetű – folyamatok túlnőtték az adott berendezkedés kereteit. A szerződés-alapú berendezkedések létrejöttét pedig, ezzel gondolom egyetért, nehéz elképzelni ágens nélkül.

Érveiből, ha jól értem Önt, az következne, hogy helyesebb lett volna a címben a „megosztottság” helyett a „megosztódottság” kifejezést használni. A fentiek – és a korábbiak – alapján remélem, hogy be lehet látni: nem így van. A „megosztódottság”, ha el is fogadjuk a kifejezés által sugallt jelenség érvényességét a politikai közösségek viszonylatában is, nem tárgya a tervezett előadásnak. Előadásom az ágenst feltételező megosztottság intézményes alakzataival fog foglalkozni, következésképpen a cím fogalomhasználata nem kifogásolható.

Köszönöm Önnek mindazonáltal, hogy felhívta a figyelmet erre a különbségre, a soron következőkben törekszem majd tekintettel lenni arra, ami ebből az általam vizsgált jelenségekre nézvést következik. Ezzel a vitát én is lezártak tekintem.

Tisztelettel,

Salat Levente